

ŽELEZ NICE

TEXT: LUCIE MERHAUTOVÁ, JAKUB ŠTOFANÍK
FOTO: MASARYKŮV ÚSTAV A ARCHIV AV ČR (ARCHIV ÚTGM, FOND ÚTGM) A ARCHIV ČD

MASARYKOVY
CESTY VLAKEM

Přes Sibiř i Ameriku, ALE HLAVNĚ DOMŮ...

Tomáš Garrigue Masaryk procestoval velkou část světa. Ačkoliv nejznámější jsou jeho vyobrazení na koni, neodmyslitelnou součástí jeho života byl zcela jiný oř – vlak. Párou se vozil už jako student, železnici využíval pravidelně během své profesorské, poslancecké a hlavně prezidentské kariéry. Vlak ho dopravil i na místo jeho věčného odpočinku. Vydejte se s námi po stopách T. G. Masaryka na železnici.

Nejdelší vzdálenosti překonával T. G. Masaryk během 1. světové války, kdy projel Evropu, Asii a část USA. Ani před válkou se však jako univerzitní profesor a poslanec říšské rady neomezoval jen na posluchárnu a parlament. Třikrát byl v Americe a v Rusku, pobýval v Německu a v Anglii, navštívil polská a ukrajinská města, procestoval Balkán a navštívil mnoho míst v českých zemích, na Moravě i na Slovensku, kde přednášel nebo trávil letní měsíce s rodinou.

Setkání v Lipsku

Svou první delší cestu za hranice rakousko-uherské monarchie Masaryk podnikl až po skončení vysokoškolského studia, a to díky Alfredu Schlesingerovi, synovi vídeňského bankéře, kterého vyučoval a s nímž se vydal 7. září 1876 na měsíční pobyt do Itálie. Cesta vlakem vedla z Vídně přes Terst do Benátek a poté do Florencie a severní Itálie. Když se vydal po kolejích za hranice podruhé, mělo to pro Masaryka rozhodující životní význam – nočním vlakem ze soboty 14. na neděli 15. října 1876 odjel opět se Schlesingerem do Lipska, aby zde strávil rok na univerzitě. V penzionu paní Augusty Goeringové poznal mladou vzdělanou Američanku Charlottu Garrigue, do níž se zamiloval a 15. března 1878 se s ní oženil v newyorském Brooklynu. Charlotta mu byla životní oporou, vychovali spolu čtyři děti, díky ní se Masarykovi rozšířil světový rozhled a začal se také více zajímat o téma emancipace žen.

Napříč kontinenty

V roce 1882 byl Masaryk jmenován mimořádným profesorem na nové české univerzitě a přestěhoval se i s rodinou, která se už rozrostla o dvě malé děti, Alici a Herberta,

T. G. Masaryk před nádražím v Příboře v srpnu 1911

Salonní vůz Aza 080

z Vídně do Prahy. Dobrého vlakového spojení mezi Prahou a Vídní však využíval velmi často, stejně jako spojení do Brna při cestách za rodiči do moravských Klobouk. Během jízdy si mohl užívat komfortu 1. třídy, univerzitní profesori totiž jako státní úředníci měli nárok na zvýhodněné jízdné na státních drahách. První třídou jel Masaryk v roce 1887, 1888 a 1910 také do Ruska, kam jej přilákala tamní kultura, náboženské tradice, politika i všední život. Setkával se zde i se spisovatelem L. N. Tolstým. V roce 1902 a 1907 se vydal opět do Ameriky, kde přednášel na pozvání univerzity v Chicagu a místních spolků.

Do Ruska i Ameriky se dostal znovu už během války, v Rusku přitom strávil téměř rok a zažil zde i říjnovou revoluci roku 1917. Na strasti spjaté s cestou po Rusi zavzpomínal i v memoárech Světová revoluce: „7. března jsem vyjel z Moskvy. Přes Saratov, Samaru... Jel jsem v sanitním voze III. třídy; v Moskvě se koupila jaká taká matrace, na které jsem v noci spával na lavici. Vůz byl plně obsazen Angličany, cestujícími do Evropy. Cesta ušla pozorováním Sibíře, četbou, dopisováním mé knížky Nová Evropa a do značné míry starostí o denní chléb... Bylo časté dlouhé čekání na stanicích a mimo stanice, nebyly v pořádku vozy, lokomotivy a trať. Tak jsme dlouho stáli na stanici Amazar: byli jsme včas vyzooměni, že před námi došlo ke srážce vlaků a že je trať poškozena. V Irkutsku jsme měli celý den, mohli jsme si prohlédnout město a opatřit nákupy...“

1. dubna 1918 Masaryk dorazil do Vladivostoku. Původně měl v úmyslu se odtud přeplavit lodí přímo do Ameriky, ale nakonec musel využít mandžuskou dráhu a přes velkou část Koreje se dostat k moři. Z přístavu Fusan přeplul do Japonska a pokračoval do Ameriky.

Návrat Tatíčka do vlasti

Masaryk si uvědomoval, že pro vznik nového státu je zapotřebí vydobýt uznání velmocí. Ve Washingtonu proto jednal s prezidentem Wilsonem a jeho administrativou, vzniklo zde Prohlášení nezávislosti československého národa, tzv. Washingtonská deklarace. Důležitá byla i jednání a veřejné projevy v Chicagu, Pittsburghu a ve Philadelphii, sledované a podporované tisíci krajanů. 20. listopadu 1918 se Masaryk konečně za doprovodu dcery Olgy vypravil domů, na lodi Carmania doplul do Anglie. Na cestě mezi Londýnem a Prahou jej čekala řada oficiálních poct, jel zvláštními vlaky přes Paříž a Itálii, na nádraží v Padově jej přivítal dokonce italský král Viktor Emanuel, dále jel v doprovodu oddílu legionářů přes Brixen do Lince.

20. prosince ověňčená lokomotiva se sedmnácti vagony s vlajícím husitským praporem zastavila v pohraniční stanici Horní Dvořiště, kde byl prezident Masaryk slavnostně vítán. Před čtvrtou hodinou odpoledne dorazil do Českých Budějovic. Den poté, v sobotu 21. prosince po zastávkách ve Veselí-Mezimostí, v Táboře a Benešově, konečně dorazil v 13.15 na Wilsonovo nádraží (dnes hlavní) v Praze. Novinář a spisovatel Richard Weiner zachytil v Lidových novinách pohnutou atmosféru následovně:

Návrat prezidenta do vlasti, v Praze dne 21. 12. 1918

Dovolená ve Středomoří v roce 1921

Uvítání prezidenta v Trenčíně (20. 9. 1921)

„Pět minut před jednou zmocnilo se zástupu nepopsatelné pohnutí. Z účastníků utvořila se jakoby zeď... Vojáci vyrovnávají řady, operatéri kinematografů úpěnlivě prosí, aby jim lidé ustoupili z cesty. Z vinohradského tunelu valí se kouř... První dělová rána ohlašuje, že vlak prezidentův dospěl na pražské území. Vlak vezoucí ministra železnic Zahradníka, generála Divíše a část prezidentova vojenského průvodu zastavil na druhé koleji. Dr. Zahradník seskakuje a bodře povídá svým známým: ‚Už vám ho vezu.‘ A vskutku! Zatímco dále hřmí děla a zvony vyzvánějí, blíží se bohatě ověšený vlak.“

Cestu, na níž byl Masaryk oslavován jako „prezident osvoboditel“, připomene letošní rekonstrukce, kterou na prosinec chystají České dráhy.

Vyjíždky po republice

Hektická válečná léta vystřídaly pečlivě plánované prezidentské cesty. V polovině

září 1921 vyrazil T. G. Masaryk vlakem z Lán do Brna, odkud pokračoval přes Prostějov, Olomouc a Hodonín do Bratislavy. Na Slovensku navštívil při této příležitosti Trenčín, Žilinu, Martin, Ružomberok i Košice, kde se svým doprovodem přesedli do aut a vydali se do Užhorodu. Tuto první významnou cestu po republice zakončil Masaryk symbolicky návštěvou hrobu Milana Rastislava Štefánika na Bradle. Prezidentské cesty pokračovaly i v následujících letech a jejich cíli byla města a vesnice po celém Československu. V letech 1920 až 1933 absolvoval podle dokumentů prezidentské kanceláře více než devadesát oficiálních cest, přičemž mnohé zájezdy propojily celé regiony. Na své cesty se prezident vydával nejen z Prahy či z Lán, ale i ze svých letních sídel v Židlochovicích na Moravě a v slovenských Topolčiankách. Vedle předních politiků a členů rodiny jej vždy doprovázeli novináři, fotografové i kameramani.

Masarykovo cestování vlakem bylo od roku 1930 o mnoho pohodlnější. Ke svým osmdesátým narozeninám dostal od Ringhofferových závodů do užívání nový salonní vůz Aza 080. Elegantní tmavomodrý vagon vážící 56 tun, s cestovní rychlostí až 140 kilometrů v hodině, poskytoval naprostý komfort, bezpečnost a luxus.

Výlety pod pseudonymem

Vedle putování po vlasti Masaryk vyjížděl také do zahraničí. Válečné útrapy a vypětí prvních měsíců budování republiky poničily jeho zdraví a na radu lékařů se v roce 1921 a 1922 vydal na několikaměsíční letní pobyt na ostrov Capri. Poprvé odjel 21. května 1921 zvláštním vlakem z Wilsonova nádraží do Neapole a odtud na Capri. Mezi členy malého doprovodu byli lékaři Adolf Maixner a Ladislav Syllaba, dcera Alice, osobní tajemník, komorník a několik dalších osob. Zajímavostí je, že Masaryk cestoval

LETOŠNÍ PRAZDNINY S PREZIDENTSKÝM VLAKEM

Díky spolupráci Národního technického muzea a Českých drah se od konce června do začátku září 2018 uskuteční několik jízd Prezidentského vlaku do vybraných destinací v České republice i na Slovensku. Vlak bude složen ze salonního vozu Františka Ferdinanda d'Este, salonních vozů prezidentů republiky po roce 1918 – T. G. Masaryka a G. Husáka a restaurovaných „pancéřových“ vozů, upravených pro potřeby putovní výstavy. Cestující si totiž budou moci při jízdě vlaku prohlédnout i expozici věnovanou cestám prezidentů. V čele vlaku pojedou například lokomotiva 464.102 „Ušatá“ nebo lokomotiva 751 zvaná „Barbotka“. Více informací o jízdách Prezidentského vlaku najdete v druhé polovině června na www.ntm.cz nebo na www.cd.cz.

Volné chvíle na ostrově Capri (1922)

Prezident Masaryk v Domažlicích (2. 5. 1923)

inkognito, jeho pas byl vystaven na jméno „profesor Thomas G. Marsden“ a jeho dcera měla diplomatický pas na jméno Alice Marsdenová. O rok později Masaryk cestoval salonním vozem zapůjčeným Buštěhradskou dráhou.

Prezident samozřejmě podnikal i oficiální cesty, navštívil například Francii, Anglii či Belgii. Nejsledovanější byla jeho cesta do východního Středomoří – Egypta, Palestiny a Řecka v roce 1927. Vyjel tehdy z Prahy 9. března vlakem do švýcarské Ženevy, odtud pokračoval do jižní Francie a 22. března odplul z Marseille do Egypta. Cestoval opět inkognito, absolvoval však i oficiální jednání, v Egyptě například audienci u krále Fuada I. Z Káhiry prezident s výpravou odjel opět vlakem do Palestiny, která na něj hluboce zapůsobila. Odsud odjel 15. dubna vlakem zpět do Egypta, poté

pokračoval z Alexandrie parníkem do řeckého přístavu Pireus. V Řecku navštívil Athény a vydal se na týdenní plavbu kolem řeckých ostrovů na jachtě. Z Řecka pak přes Neapol a Marseille dojel na francouzskou riviéru, kde v Beauvallonu čtrnáct dní odpočíval po náročné cestě. Výprava se vracela z jižní Francie vlakem přes Švýcarsko; do Lán Masaryk dorazil 25. května 1927, dva dny před tím, než byl ve volbách opět zvolen prezidentem.

Na ozdravný pobyt se vydal ještě jednou, již jako osmdesátiletý na jaře 1930, a to do Cap Martin opět na francouzské riviéře. Usedl do svého nového salonního vozu a přes Německo cestoval do Francie opět jako profesor Marsden.

Poslední cesta velikána

Masaryk zemřel 14. září 1937 v Lánech, kde je také na místním hřbitově pohřben. Nejprve se s ním však museli rozloučit nejen

lánští občané, ale i hlavní město republiky. 17. září byla rakev převezena s vojenskými poctami na Pražský hrad, kde byl katafalk vystaven ve Sloupové síni. Sem po tři dny a dvě noci proudily davy lidí. Pohřeb se konal 8 dní po prezidentově úmrtí. Dělová lafeta se šestispřežím se vydala na cestu 21. září ráno z Pražského hradu. Smuteční průvod za účasti čelních představitelů české politiky a kultury a mnoha států procházel kolem poslanecké sněmovny (dnešního Rudolfiny) po nábřeží směrem na Václavské náměstí a dále k Wilsonovu nádraží, s prvním československým prezidentem se tak mohly rozloučit tisíce obyvatel. Před nádražím – stejně jako při Masarykově příjezdu do vlasti v prosinci 1918 – mu vzdávali hold legionáři, vypraven byl speciální vlak do Lán a rakev zahalená do československé vlajky byla umístěná na plošinovém voze, aby ji viděli občané čekající podél trati. Poslední rozloučení na hřbitově mělo spíše soukromý ráz. ■

PO STOPÁCH T. G. MASARYKA

Cestujete rádi vlakem po Česku či do zahraničí, hledáte tipy na výlety a zajímají vás místa spjatá s Masarykovým životem či odkazem? Navštivte interaktivní webový portál Po stopách TGM. Pokud jste narazili při svých cestách nebo v bydlišti na místo spojené s T. G. Masarykem, které na mapě zatím není, zašlete na portál jeho fotografii se stručným popisem. V letních měsících se můžete navíc zapojit do fotografické soutěže o zajímavé ceny. Více informací na www.tg-masaryk.cz.

mua MASARYKOVŮV ÚSTAV
A ARCHIV AV ČR, v.v.i.

Návštěva prezidenta Masaryka v Turnově (17. 9. 1922)

